

doi:[10.29285/actapinteriana](https://doi.org/10.29285/actapinteriana)

A Status Quo a jeruzsálemi Szent Sír bazilikában¹

Athanasius Macora OFM

A Szentföldi Kustódia Status Quo-bizottsága, 9100101 Jerusalem, St. Saviour's Monastery, titkár
amacora@custodia.org

Macora, A. (2022): *A Status Quo a jeruzsálemi Szent Sír bazilikában. The „Status Quo” in the Church of the Holy Sepulchre. Acta Pintériana, 8: in press.*

Abstract: The Holy Sepulchre Church in Jerusalem is a unique Christian shrine shared by different Christian Communities, or confessions. This sharing of the Church is both one of its most fascinating aspects and an aspect that generates incomprehension and negative publicity. A further important actor on this stage is the governing secular authority. In this article, the Status Quo regulating the shared use of the Church is explained on the basis of documents and examples, and the current situation is laid out. The author has been officially representing the Custody of the Holy Land for questions of the Status Quo since 1998.

1.4.1. A „Status Quo” a Szent Sír bazilikában

Jeruzsálemben a Szent Sír bazilika, Betlehemben a Születés temploma és a Getszemániban Mária Sírja egyedülálló helyek abból a szempontból, hogy a világon csak itt használja több Keresztény Közösség² is ugyanazt a kultuszhelyet. A Szent Sír bazilikában hat felekezetet találunk, amely használja a templomot, és teljes egyetértés van közöttük abban, hogy a szent hely kiemelkedő fontosságú. Előttünk áll tehát hat felekezet, amely ugyanazt az Istent imádja, egy fedél alatt, egyidőben. Ez a közös templomhasználat azonban, amely az épület egyik legizgalmasabb jellemzője, egyúttal nézeteltérések és negatív publicitás forrása is. A templom közös használatát nevezzük Status Quónak. Szinte minden, ami a templomban zajlik, ehhez a rendszerhez igazodik. Fontos tehát meghatározunk, mi is a Status Quo.

1.4.2. A „Status Quo”

1852 februárjában az Oszmán Birodalom uralkodója, Abdul Madzsíd szultán kiadott egy rendeletet, amelyben arra kötelezte a jeruzsálemi oszmán kormányzót és más ottani kormánytisztviselőket, valamint a felekezeteket, hogy „*a dolgokat a jelenlegi állapotukban tartásák fenn*”, és „*ne vezessenek be változtatásokat*” a szent helyeken, amelyeket közösen működtetnek.

¹ A tanulmány eredeti megjelenése: A. MACORA OFM: The „Status Quo” in the Church of the Holy Sepulchre. In: G. TUCCI (ed.) (2019): *Jerusalem. The Holy Sepulchre. Research and Investigations (2007-2011)*. Altralinea Edizioni, Firenze, pp. 114-123. (280×280 mm album) Jelen közlésben a tanulmány eredeti fejezetszámozását tükrözzük.

² *Christian Communities*, „Keresztény Közösségek” – a továbbiakban a bevett magyar szóhasználat alapján így fordítjuk: „felekezetek”.

A rendelet nagyon rövid – angol fordítása kb. 1000 szó – és nagyon kevés részletet tartalmaz. A rendelet megerősíti, hogy a Szent Sír bazilika, a Születés bazilikája, Mária Sírja és a Mennybemenetel kupolája maradjon a jelenlegi állapotában, ahogy 1852 februárjában volt. A négy közül a Mennybemenetel kupolája nincs keresztény kézen, hanem muszlim kézen van. A szófordulat, hogy „*ne legyen változtatás*”, hatszor is előfordul a szövegben. A rendelet tartalmára később az 1878-as Berliini Szerződésben úgy utaltak, mint „Status Quóra”.

A Status Quo tehát elrendelte a négy említett szent helyen lévő felekezetnek, hogy minden maradjon úgy, ahogy van, ne legyen változás a birtokviszonyokban vagy a használatban a szó legtágabb értelmében. Ezt úgy értelmezik, hogy ne változzon a tulajdon, az imádságok ideje, a takarítás, a felújítások stb.

A Status Quo tehát nem egy szabálykönyv, és nem is megállapodás a felekezetek között, hanem sokkal inkább tűzszünet közöttük. Mindegyiknek a helyén kell maradnia, és nem lépheti át a határait. Sok esetben azonban nincs általánosan elfogadott definíció arról, hogy mik egy felekezet jogai vagy határai.

Mivel nincs közös szabálykönyv, a használat sok pontja nem volt világos, legalábbis kezdetben, ezeken a szent helyeken – így a Szent Sírban sem –, ezért a felekezetek szinte mindenben összevesztek. A konfliktusok egy része úgy ért véget, hogy kompromisszumok, vagy esetenként szabályos megállapodások születtek. Ezek a megállapodások egyfajta alapot és világos értelmezést hoztak létre, ami elejét vehette a további konfliktusoknak. Amint tehát a felekezetek között létrejön egy megállapodás egy adott pontról, az elejét veszi a további vitáknak. Ez a tanulmány ennek a folyamatnak a részleteit mutatja be.

A szultáni rendelet kiadása a nemzetközi politikai nyomás eredménye volt. Egyes szent helyek tulajdonjogáról évszázadokon keresztül heves vita folyt a katolikus és a görög ortodoxok között, és gyakran gazdát is cseréltek bizonyos tulajdonrészek. A katolikusok pl. fő birtokosai voltak a Szent Sír bazilikának 1740 táján, de 1757-ben sok jogukat elvesztették a görögök erőszakos beavatkozásai miatt. 1852-t megelőzően, amíg a francia kormány azért akart nyomást gyakorolni a szultánra, hogy a katolikusokat visszahelyezze jogaikba, addig az orosz kormány ellenkező oldalról gyakorolt nyomást a szultánra. A politikailag gyöngye szultán ezt a rendeletet azért adta ki, hogy elkerülje a további diplomáciai nyomást a szent helyek tulajdonlásának kérdésében. Ebben a tanulmányban nem tudjuk a Status Quo létrejöttének egész történetét bemutatni, pusztán arra tudunk rávilágítani, hogy szorosán véve a Status Quo nem nézi a régmúltba nyúló történelmet, hanem csak az akkori gyakorlatot, az aktuális használatot. A Status Quo fenntartásáról szóló minden tárgyalás az aktuális gyakorlatról szól.

A Status Quo természeténél fogva problematikus. Zarándokok és turisták jönnek meglátogatni a templomot, amely a világ legfontosabb temploma, hiszen a központi keresztény misztériumnak, Krisztus halálának és feltámadásának emlékhelyét őrzi – itt azonban állandóan szembesülniük kell a megosztott kereszténység kicsinyes perpatvaraival. Nagyon gyakran olyan dolgokról tartanak nekik hosszas magyarázatokat, amelyeknek semmi köze sincs a szentély igazi jelentőségéhez. Egyik példája ennek a létra a homlokzat felső részén, amelynek ma csupán annyi funkciója van, hogy az egyik felekezet ezzel jelöli ki a területi igényeit a többivel szemben. Egy másik példa erre az, hogy a templom egyetlen ajtajának kulcsa muszlim gondnokok kezében van. Sok turista és zarándok úgy értelmezi ezt, mintha a muszlimok azért vették volna át a kulcsokat, mert a felekezetek nem tudtak megegyezni egymással. Valójában azonban az volt a szerepük, hogy a muszlim kormányzat általuk akarta érvényesíteni uralmát a templom felett. A sajtó gyakran negatív hangvételben tudósít arról, amikor a felekezetek vitatkoznak bizonyos jogokon. A szent hely fenntartása és megőrzése a Status Quo miatt is rendkívül bonyolult feladat.

Ebben a tanulmányban csak a Szent Sírról beszélünk, de egyes dolgok analógia alapján érvényesek a többi, Status Quo alá tartozó helyre is. Amikor a három fő felekezetről beszélünk, akkor a jeruzsálemi görög ortodox patriarkátust, a Szentföldi Ferences Kustódiát és a jeruzsálemi örmény patriarkátust értjük ez alatt. Ez a három egyházi közösség végzi a bazilika napi fenntartását és felújításait, és amikor „felekezetet” említünk, elsősorban erre a háromra gondolunk. A kopt ortodox és szír ortodox közösségeknek szintén vannak bizonyos jogaik a bazilikában, az etiópok pedig a bazilika tetőzetén telepedtek le, ott vannak jogaik. A jelen tanulmány azonban csak a „három fő felekezetre” fókuszál.

1.4.3. Példák a Status Quo működésére

Ebben a részben bemutatunk néhány példát a Status Quo működésére, ami arra szolgál, hogy részleteiben láthassuk, hogyan alakulnak ki a nézeteltérések, és hogyan oldódnak meg időnként.

A Szent Sír bazilika előtti udvar a három fő felekezet közös tulajdona. Ha bármilyen javítást végeznek rajta, azt a három közösség együtt végzi, a takarítás azonban a görögök joga. Ez a felállás a tényleges gyakorlat eredménye volt és ma is az. Nem mindig van logika vagy szimmetria abban, ahogyan a jogokat elosztják. Azt gondolhatnánk, hogy mivel az udvar a három közösség közös tulajdona, a takarítás is mindegyikük joga, de nem így van. A takarítás a görögöknek van fenntartva.

1901. nov. 4-én görög szerzetesek támadtak ferencesekre az udvaron a Frankok kápolnájához vezető lépcső legalsó foka miatt. Ez a kápolna és az odavezető lépcső a ferences kustódia tulajdona. A legalsó lépcsőfok nyilvánvalóan szintén lépcső, de az évszázadok során „lesüllyedt” majdnem teljesen az udvar szintjére, és úgy tűnik, mintha az udvar része lenne. Amikor a ferencesek takarítani kezdték a lépcsőt, a görögök megtámadták őket, és 18 ferences olyan súlyos sérülést szenvedett, hogy kórházba kellett szállítani őket. Az eset nyomán több görög szerzetest letartóztattak és bebörtönöztek. A történetről beszámolt az európai sajtó, és botrányt keltett. A francia kormány közbelépésére a dolog úgy zárult le, hogy egyezményt írt alá a görög pátriárka, a szentföldi kusztos, Jeruzsálem oszmán kormányzója és a jeruzsálemi francia konzul 1902. jan. 4-én. Az egyezmény kimondta, hogy a jövőben mind a görögök, mind a ferencesek takaríthatják a vitatott területet, a ferencesek a lépcső előtti udvarrészt is takaríthatják, és ha a jövőben bármilyen nézeteltérés támadna a dologgal kapcsolatban, akkor a felek békésen rendezik azt. Az 1852-es Status Quo nem említi a két közösség jogait erre a területre nézve. Maga a rendelet tehát nem adott tájékozási pontot vagy megoldást a vitára. Többnyire ez a legnagyobb gond a Status Quóval. Sokszor pusztán hiányzik a közös megegyezés vagy a dokumentált bizonyíték arra, hogy ki mit tehet meg, ezért konfliktusok adódhatnak.

Jó esetben a Status Quo vitáit rendezni lehet a sérelem előtti tényleges használatra való hivatkozással. Az említett esetben, mivel a ferencesek azelőtt is takarították azt a lépcsőt, mert joguk volt hozzá, ezt el kellett volna ismernie az oszmán hatóságoknak, és érvényesíteniük kellett volna ezt a gyakorlatot. Vagyis, a Status Quo megsértése esetén vissza kell állítani a *Status Quo ante* helyzetet, azaz a sérelem előtti állapotokat.

1944-ben vita támadt a katolikus és a görög közösség között arról, hogy a katolikus papok hogyan mehetnek föl a katolikus oltárokhoz a Kálváriára, amikor már be vannak öltözve liturgikus ruhába. A görögök tiltakoztak az ellen, hogy beöltözött katolikus papok keresztülmehessenek a Kálvária görög térfelén, a brit mandátumi hatóságok azonban ellenük ítélték. A dolog tüzetes vizsgálata után fenntartották az addigi gyakorlatot, és megerősítették a Status Quót. Ismét csak azt látjuk, hogy az 1852-es birodalmi rendeletben semmi nem állt arról, hogyan mehetnek föl papok az oltárokhoz, ezért a Status Quót a tényleges használat határozta meg.

Sok hasonló példa van arra, hogy valamely szokást az egyik fél vitat. Az újabbak közül említhetjük azt, hogy ki gyűjtheti össze a fogadalmi gyertyákat az Aediculát összefogó acélgerendákról. Ezeket a brit hatóság helyezte el 1947-ben, hogy ne dőljön össze az Aedícula. Az elmúlt évtizedekben a zarándokok arra kezdték használni a gerendákat, hogy ott égessék gyertyáikat. [A gerendák a 2016-2017-ben végzett felújítás nyomán lekerültek a Sírról.] Az 1852-es szultáni fermán nyilván nem mondott semmit erről, és az érvényesülő Status Quót a használat határozta meg. Vagyis: az a felekezet gyűjtheti össze a gyertyákat, amelyik előtte is összegyűjthette.

1.4.4. A „Status Quo” néhány alapelve a Szent Sír bazilikában

A Status Quo természeténél fogva rendkívül konzervatív, és nem engedi meg az egyoldalú változtatásokat. Elvileg csak akkor lehetséges a változtatás, ha a felekezetek között megegyezés jön létre. Az ilyen változtatás lényegében *quid pro quo* alapon történik, tehát az egyik felekezet lemond egy jogról cserébe egy másikért. Ez történt például akkor, amikor két felekezet módosította a liturgikus időbeosztását, hogy ne ketten végezzenek ugyanott liturgiát. Az ilyen cserék rendkívül ritkák.

Előfordulhat úgy is változás, hogy valamelyik fél megsérti a Status Quót, és a másik kettő ezt nem vitatja, vagy ha vitatja is, folytatják a sérelmes gyakorlatot, és ezáltal új Status Quo keletkezik. A Status Quo azzal is változhat, ha az egyik felekezet bizonyos ideig nem gyakorolja valamelyik jogát. Ezért annyira aggályosak a felekezetek a jogaik gyakorlásában. Ha például valamelyik felekezet egy adott órában nem végez valahol tömjénezést, akkor a jogot megkérdőjelezheti a másik felekezet, és az elveszhet. A Status Quo keretében működő három felekezet általában tart mindenfajta változástól. Hogy miért van ez a félelem, azt egy analógiával szemléltethetjük. A Status Quo egy ökoszisztémához hasonlítható. Ha egy ökoszisztémában kiiktatunk vagy megváltoztatunk egy alkotórészt, akár a látszólag legjelentéktelenebb növényt vagy állatot, akkor az katasztrófális változást, akár a rendszer összeomlását is előidézheti. Ugyanígy, a Status Quo bármely változtatása további változtatásokhoz és jogok elvesztéséhez vezethet. Minden változtatást, még a legkisebbet is, úgy kezelnek, mint ami éket ver a rendszerbe, és potenciálisan az illető felekezet létét fenyegetheti a Szent Sír bazilikában.

Továbbá minden változtatáshoz politikai akarat kell az illető felekezet vezetősége részéről, de kell az egész felekezet konszenzusa is. Ha például adott esetben a felekezet vezetője kész is lenne valamilyen kompromisszumra a nagyobb jó érdekében, a közössége esetleg nem fogadja el a kompromisszumot, hiszen az engedmény azt is jelezhetné, hogy a felekezet vezetője gyöngé, vagy nem kész megvédeni a felekezet történelmi jogait.

Valamennyi változás azonban mégis szükséges. A jelenlegi időszak egyik legnagyobb kihívása az, hogy jelentősen megnőtt a zarándokok és turisták száma. 1967 előtt például nagyon sok arab keresztény zarándok volt, akik az arab világ különböző helyeiről jöttek a nagyhét idején, de a látogatók nagy száma csak időleges volt, és a liturgikus ünnepekhez kapcsolódott. A légiközlekedés és a jólét mai szintje lehetővé teszi, hogy egyre több zarándok és turista látogasson ide a világ minden tájáról, a megnövekedett létszám pedig új helyzetet teremtett, ami új bánásmódot igényel.

A zarándokok egyik leggyakoribb panasza, hogy sokszor nincs rend a templomban, az emberek esznek-isznak, nincsenek megfelelően felöltözve, az idegenvezetők zavarják a liturgiákat hangos beszéddel vagy kiabálással. Nincs azonban kialakított rend arra vonatkozóan, hogyan lehet kezelni ezt a jelenséget. Szükség lenne például világi rendfenntartókra, legalábbis a templom előtti téren. A Szentföldi Ferences Kuszódia ezt 1994-ben írásban javaslatként benyújtotta, és azóta többször is újból beadta, de a megvalósuláshoz szükség lenne a másik két felekezet konszenzusára is. Az a tény, hogy

van olyan felekezet, amely nem támogatja ezt a javaslatot, összefügg a változástól való félelemmel, a Status Quo merev jellegével is.

1.4.5. Felügyelet és betartatás

A Status Quo napi felügyelete az egyes felekezetek sekrestyéinek és előjáróinak a feladata. A templom napi rutinja egy meghatározott beosztást követ, amelyet a többi felekezet is ismer és elfogad. Például az Aediculát a három felekezet egy adott időbeosztás szerint használja. A görögök éjfélkor tartanak itt imádságot, utánuk jönnek az örmények. A katolikusok 4.30-kor veszik át az Aediculát, és a szentmisék sora 7.45-kor ér véget. Megvan az ideje a tömjénező körmeneteknek, vecsernyéknek és a takarításnak is. Vannak kivételek is a napi beosztás alól, például amikor az egyik felekezetnek nagyobb ünnepe van. A templomnak szinte minden vonatkozását szabályozza a Status Quo, és a normától való eltérésre a helyi előjáróknak azonnal reagálniuk kell. A kisebb problémákat sokszor azonnal meg lehet oldani, ha félreértésről van szó.

Az előjárók arról is megegyezhetnek, hogy az időbeosztást különleges körülményekhez igazítsák. Például a bazilika kapuját a szokásos időn túl is nyitva tarthatják valamilyen fontos látogató vagy egy forgatócsoport számára, de mindig csak a három felekezet előjárójának egyetértésével.

Olyan helyzetek is vannak, amikor a görögök vagy a kusztódia rendkívüli szertartást akar tartani, miközben egy másik felekezetnek szokás szerinti időben imádsága lenne. Ez általában elég ritka eset, mert ezt a helyzetet mindegyik felekezet megpróbálja elkerülni. Még így is lehetnek okok, amelyek úgy kívánják, hogy egy idelátogató méltóság olyankor vonuljon be, amikor egy másik felekezetnek éppen szertartása van. Ilyenkor a vendéglátó felekezet írásban kérheti, hogy a másik felekezet szertartását helyezze át, és a körülményeknek megfelelően ezt a kölcsönösség alapján teljesítik. Ez azonban nem jelenti a fennálló Status Quo megváltoztatását. Az ilyen eljárás általában nem a helyi előjáró hatásköre, hanem szükségessé teszi a legfelsőbb vezetők egyetértését is.

Mindhárom fő felekezetnél működik egy bizottság a Status Quót ismerő szerzetesekből, amelynek az a feladata, hogy figyelje a helyzet alakulását, és védje meg a felekezet jogait. Ha probléma merül fel, a bizottságok képviselői találkoznak, hogy megbeszéljék a kérdéseket. Ez a Status Quo vegyes bizottsága. Az 1950-es évek óta ez a fő fóruma a Status Quo kérdéseinek. Előtte a felekezetek vezetőinek volt egy vagy több megbízottja, rendszerint az előjáró a Szent Sírnál, és ő volt megbízva a tárgyalásokkal. Ezek a megbeszélések a témák széles körét érinthetik, a Status Quo megsértése mellett megvitatnak más közös kérdéseket is. Olykor előfordultak hosszan tartó feszültségek két vagy több felekezet között a Status Quo értelmezése miatt, ami hosszas tárgyalásokhoz vezetett bizonyos dolgokról. A Status Quo nem minden megsértését sikerült kiküszöbölni, ami további súrlódásokat okoz a felekezetek között.

1852 óta a bazilika használatának sok eleme konszolidálódott és már nem képezi vita tárgyát. A konfliktusok némelyike úgy ért véget, hogy valamelyik felekezet belenyugodott a Status Quo megsértésébe, vagy egyezményt írtak alá, vagy az állam rendelt el intézkedést, amit a vitázó felek elfogadtak.

1.4.6. Az állam szerepe

1852 óta a templom négy különböző államalakulat alatt élt: az oszmán törökök, a brit mandátum, a Jordán Hasemita Királyság és Izrael állama. A mindenkori államnak a nemzetközi jog szerint kötelezettsége a Status Quo érvényesítése. Ez a szerepe arra irányul, hogy helyreállítsa a Status Quót annak megsértése esetén, ha egy vagy több felekezet ezért folyamodik hozzá. Az államnak az is kötelessége, hogy fenntartsa a biztonságot a szent helyen, de nem avatkozhat be valamely egyház

belső ügyeibe és nem változtathatja meg a Status Quót. Jó esetben a felekezeteknek úgy kell élniük egymás mellett, hogy elkerülhető legyen az állam bevonása.

1.4.7. A bazilika fenntartása, felújítása és megóvása

A Status Quo merevsége óriási problémákhoz vezet a bazilika fenntartása, felújítása és megóvása terén. A legfőbb elv az, hogy a Status Quo minden egyéb szempontot felülír. Ez abból is látható, hogy a bazilika látogatója a másodlagos hozzáépítések és a művészeti stílusok zavarba ejtő sokféleségével találja magát szembe. A két legkirívóbb másodlagos hozzáépítés a Katholikon falai és a Rotunda körüli raktárak. A megóvást illetően nincs egységes megközelítés.

1927-ben egy földrengés további károkat eredményezett a már amúgy is siralmas állapotban lévő bazilikában. Mindez komoly gondot okozott a brit mandátumi hatóságoknak, akik különböző intézkedéseket tettek az épület egyes részeinek megerősítésére: a Rotundát és a homlokzatot például acélszerkezettel támasztották meg. A britek megbízást adtak különféle szerkezeti vizsgálatokra is, mint pl. amelyet William Harvey végzett 1933-ban és 1938-ban. A mandátumi hatóság 1938-ban a katolikus nagyhét elején biztonsági okokra hivatkozva lezárta a zarándokok előtt a templomot, mert kövek estek le a déli kereszthajóban. A három felekezet véleménye viszont ebben a kérdésben az volt, hogy a szerkezeti felújításokat külön kell elvégezni, nem együtt. Ez többek között azért volt így, mert az átfogó felújítás egyszerűen elképzelhetetlen volt számukra, tekintve hogy még soha nem működtek együtt semmiben azon túl, ami abszolút szükséges volt. A közös restaurálásnak maga a gondolata is elképzelhetetlen volt számukra, mert a közös restaurálással *de facto* elismerték volna a rivális felek jogait. A brit mandátum ideje alatt a helyzet megoldatlan maradt.

1948-ban Kelet-Jeruzsálemet a Jordán Hasemita Királyság foglalta el. 1949-ben tűz ütött ki a bazilika nagyobbik kupoláján, aminek majdnem katasztrófa lett a vége. Raymond Cohen professzornak az a hipotézise, hogy ez az esemény annyira megijesztette a hasemita hatóságokat – akik magukat a szent helyek őreinek tartották (rettentő lett volna számukra, ha éppen az ő uralmuk alatt ég le a bazilika) –, hogy prioritássá tették a bazilika restaurálását. Azelőtt külön-külön szerettek volna inkább dolgozni a felekezetek, mindegyik a maga területén. Ez azonban műszaki okok miatt többé nem volt lehetséges: a felújítás átfogó és közös koncepciót igényelt. A Status Quo miatt, félve a közös munkálatok következményeitől, a felekezetek nem voltak felkészülve egy ilyen közös munkára.

A jordán állam erős nyomást gyakorolt a három felekezetre, és döntés elé állította őket: ha nem egyeznek bele a felújítás megindításába, az állam veszi át a munkálatokat. Vagy beleegyeznek tehát az állam által készített tervekbe, ami jogok elvesztéséhez vezetett volna a Status Quo terén, hiszen harmadik fél végzi a munkát, vagy közösen fognak munkához. A három felekezet ezért úgy döntött, hogy együtt végzik el a munkát.

A három felekezet döntése nehéz és feszült tárgyalások sorozatához vezetett, amelyeket gyakran a hasemita állam képviselője vezetett. 1958. jan. 16-án a három felekezet elhatározta, hogy létrehoz egy Közös Műszaki Irodát az egész munka felügyeletére, továbbá azt is eldöntötték, hogy a szakértők mutassák be munkájukat, amelyet a déli kereszthajón végeztek. 1959. máj. 27-én a felekezetek megállapodtak, hogy az első felújítási munkákat a déli kereszthajón, a déli homlokzaton, a Katholikonon és az északi kereszthajón végzik. Kijelölték a művezetőt a déli és északi kereszthajóhoz, és a Közös Műszaki Iroda fennhatósága alá helyezték. Érdeemes idézni a megállapodást, amely megvilágítja számunkra a felújítás alapelveit:

- a) „A közös részekben végzett munkák költségeit a három felekezet egyenlő részben fizeti, a külön tulajdonú részekben végzett munkákét pedig az érintett felekezet;

- b) *mindegyik felekezet építésze vagy annak képviselője összeállítja a megfelelő jelentést (statikai számítások, a munka leírása, tervek, költségterv), és jóváhagyásra benyújtja másik két kollégájának és a másik két felekezetnek;*
- c) *a valamely felekezethez külön tartozó templomrészen végzett munkák felügyelete az illető felekezet építészenek vagy a Közös Műszaki Irodába delegált képviselőjének joghatósága. A felekezet építésze jogosult bármilyen változtatást eszközölni a munkások összetételében, amit csak szükségesnek tart;*
- d) *a Közös Műszaki Iroda jogosult a három felekezet és azok három főépítésze által jóváhagyott és aláírt tervek pontos kivitelezésének követésére, és ha a munkák nem a terv szerint haladnak, a Közös Műszaki Iroda állítsa le azokat, és tárja az ügyet a három felekezet elé.”*

Ez a megállapodás azt is előírta, hogy „a Szent Sír bazilika többi részén a felújítás a három felekezet külön megállapodásának lesz a tárgya”.

További fontos megállapodás aláírására került sor 1964. jún. 17-én a bazilika előtti udvar kápolnáit illetően „az alábbi alapelvek szerint:

- a) *A jelen Megállapodás szerint nincs megengedve semmilyen szerkezeti átalakítás, amely megváltoztatná a határokat vagy a közös helyekre néző formákat, kivéve a Katholikon mögötti kápolnákat, ahol ablak nyitható a tetőn világítás és szellőzés céljából, valamint a Fájdalmas Szűzanya kápolnáját, amelynek bejárata át lesz alakítva, az utólagos falak megszüntetésével és az eredeti állapotra való hozásával a Szentföldi Kustódia építésze által benyújtott terv szerint.*
- b) *Bútorok, mozdítható tárgyak és szekrények, valamint oltárok újakra cserélhetők, feltéve hogy ugyanolyan méretűek és átmérőjűek a közös helyek felé nézően.*
- c) *Belülről mindegyik felekezet szabadon díszítheti ezeket a kápolnákat, a többi felekezet jogainak és a liturgiák végzési jogainak sérelme nélkül.*
- d) *A Katholikon konszolidációs munkáiról külön megállapodás fog szólni. A díszítés a görög ortodox patriarkátus jogköre.*
- e) *Az »Ádám kápolnája« nincs beleértve a kápolnák sorába, mert a görög ortodox Szent Sír-őr irodájának elkülöníthetetlen részét képezi, így a magánjellegű terek közé tartozik, amelyekre szóbeli megállapodás vonatkozik.”*

Mindeddig ez a legátfogóbb megállapodás, és eléggé belemegy a részletekbe arról, mit lehet csinálni. Ha belegondolunk, hogy a múltban a felekezetek alig bírták elviselni egymást, ez a megállapodás és többi hasonló megegyezés valóban kivételes eredménynek tekinthető. Ezek a megegyezések tették lehetővé az 1960-as évek óta végzett felújításokat. Gyakorlatilag lehetetlen volt bármilyen munkát végezni úgy, hogy előtte nem tisztázták az egyes felekezetek tulajdonjogait.

1971 júniusában megállapodást írtak alá a Rotunda oszlopairól. 1976 márciusában született az átfogó megegyezés a Rotunda fölötti nagy kupola felújításáról.

1979-ben elkészültek a Rotunda oszlopai, 1980. dec. 10-én pedig a nagy kupola. Ekkor kezdődtek a tárgyalások a kupola belső díszítéséről. Ezek 1981-től egészen 1997-ig elhúzódtak, mert nem tudtak megegyezni a díszítés stílusáról. Mindegyik felekezetnek más volt az elképzelése, és a megbeszélések rendkívül fárasztóak voltak. A görögök mozaikot akartak, a kustódia meg akarta hagyni díszítés

nélkül, az örmények freskót akartak. A késedelem egyik oka az volt, hogy a probléma megoldása nem volt sürgős, habár a meghagyott állványzat állandó látványa, és a sötétség, amelyet okozott, a keresztény egység hiányának kiáltó jele volt.

1989-ban lezajlott a Katholikon falainak újjáépítése. Ezek a falak lényegében a leginkább problematikus hozzáépítést jelentik a templomban, mert eltorzítják annak építészeti harmóniáját. Ezt a munkát azért volt szabad elvégezni, mert a falak 1810 óta ott álltak. A kusztódia és az örmények panaszt nyújtottak be, mert az új falak vastagabbak voltak, mint az előzőek. Ez a Status Quo megsértését jelentette, ami azért történhetett, mert a terveket előtte nem mutatták meg, és a felügyeletről nem gondoskodtak. Emellett a kusztódia és az örmények építészei nagyon erős hangvételű tiltakozást adtak be a Katholikon új falairól a három felekezetnek azért, mert hagyták, hogy a Status Quo felülírja a bazilika építészeti integritását. Azután a Katholikon déli falának déli felületén egy mozaikot helyeztek el, amely a bazilikába belépve egyből szembeüt. Ezek a restaurálási munkák aggodalmat váltottak ki az UNESCO főtitkárában, mert álláspontja szerint kellő felügyelet nélkül végzik a munkákat. 1995-ben a főtitkár azzal fenyegetőzött, hogy leveszik a műemléket a világörökségi listáról. A három felekezet előljárója azt válaszolta neki, hogy a felekezetek jelentik „*a kizárólagos és egyetlen tekintélyt a restaurálás végzésére és a templom fenntartására*”.

Amióta a nagy kupola díszítése elkészült 1997-ben, három közös munkára került sor. Az egyik a szeizmikus elemzés volt, amelyet a Firenzei Egyetem végzett. 2006 májusában egy izraeli kormányzatszerve, a Steering Committee for Disaster Reduction (*Katasztrófákat mérsékelő operatív bizottság*) levélben kérte a három felekezet vezetőjét, hogy végezzenek szerkezeti felmérést a Szent Sír bazilikáról, és elemezzék ki, hogy földrengés esetén hogyan reagálna az épület. A válaszadást erre azzal kellett kezdeni, hogy a Status Quo vegyes bizottsága megbeszéli a kérdést. Amikor a felekezetek képviselői a vegyes bizottságban hajlandóságot mutattak a felmérés elvégzésére, meg kellett határozni a műszaki paramétereket és a költségeket. Ez már meghaladta a vegyes bizottság tagjainak kompetenciáját és képzettségét, ezért a kusztódia Status Quo bizottságának titkára írt egy emlékeztetőt 2006. aug. 22-én az azóta elhunyt Michele Piccirillo atyának, akinek voltak kapcsolatai építészekkel a Firenzei Egyetemről. Bármiféle munka elvégzéséhez szükséges volt a három felekezet beleegyezése. Ez 2007 áprilisában lett meg. A Firenzei Egyetem szakemberei 2007. ápr. 16-án érkeztek meg, és egy hétig dolgoztak. A kutatócsoportok két éven keresztül többször is jöttek, és a felekezetek részéről együttműködésben és jóakarattal volt részük, nem akadályozták őket, mi több, lehetővé tették számukra, hogy a bazilika minden zugába eljussanak. Az eredményeket 2009 októberében mutatták be a felekezeteknek. Ennek a vizsgálatnak a jelentősége fölbecsülhetetlen, abból a szempontból is, hogy a nagy kupola elkészülte után tíz évvel ez volt az első közös munka.

A második munka a mellékhelyiségek komplett felújítása volt, ez 2009 májusában ért véget. A mellékhelyiségek hosszú idő óta nagy rossz állapotban voltak, és nyilvános botrányt jelentettek. Évekig húzódtak a megbeszélések arról, hogy van-e teendő. Amikor végül megvolt az akarat a munka elvégzésére, a három felekezet bevonta építészeit a tárgyalásokba, ám ekkor kiderült, hogy nincs egyetértés arról, hogyan végezzék el a munkát. Az építészek által javasolt újítások ellen a Status Quo vegyes bizottsága tiltakozott. Ezért összeállítottak egy megállapodást az alapelvek felsorolásával, amely szerint az építészeknek dolgozniuk kellett. Nyolc ülést vett igénybe, hogy aláírt megállapodás szülessen. A megállapodás rendkívül konzervatív szellemű, és olyan felújításra irányul, amely a szerkezetet érintetlenül hagyja. Miután ezzel elkészültek, a Közös Műszaki Iroda gyorsan elvégezte a munkát.

Végül, a harmadik közös munka, mind közül a legnagyobb, az Aedícula régóta esedékes felújítása volt. Tervezése 2015 májusában, kivitelezése 2016 májusában kezdődött el. A National Technical University of Athens által vezetett munkálatok 2017 márciusában fejeződtek be. A felújítás azért vált szükségessé, mert különböző izraeli hatóságok kételyeket vetettek fel az Aedícula stabilitásáról.

A három felekezetet ez arra indította, hogy részletekbe menő vizsgálatot végeztesen, amiből egy felújítási projekt született. A megegyezés elérésében a fő tényező a három felekezet vezetője közti jó személyes kapcsolat volt.

A felújítási munkák mára jórészt készen vannak, és a templom állapota jónak mondható. Hátravan még a bazilika padozatának felújítása, valamint az Arimateai József és Nikodémus kápolnája. A padozat felújításáról 2019. május 27-én írt alá megállapodást a három felekezet.

A megállapodásoknak és a közös munkának nagyon fontos további segítő hatása van. Precedenst teremtenek, ezáltal könnyebb a rendes fenntartás is. Az átfogó felújítások elkészültével ma sokkal egyszerűbb elvégezni a közös és a külön javításokat is.

Például, 2002 júliusában csőtörés volt a bazilika előtti udvaron, amely közös tulajdona a három felekezetnek. Felfedezték, hogy az egész vízvezeték rendszer elrozsdásodott, még a Megkenés Kőve melletti rész és a Rotunda alatti rész is. A felekezetek nem jutottak vízhez, ami még sürgetőbbé tette a kérdést. Nem jelentett volna megoldást, ha csak itt vagy ott cserélik ki a csöveket. Az egész vízvezetékrendszert ki kellett cserélni. A felekezetek eldöntötték, hogy minden csövet kicserélnek, akár közös, akár külön részen van. A vegyes bizottság egyetlen tárgyalással eljutott a megegyezésig. Mivel világos volt a területi birtokviszony, és volt precedens, az ügy elintézése könnyű volt.

Vannak kápolnák, amelyeket többször is restauráltak. Fennáll azonban a veszély, hogy a további restaurálás kellő felügyelet nélkül megy végbe.

Vannak azonban még kisebb problémák, amelyekre valamikor vissza kell térni. 1931-ben például a brit mandátumi hatóság kikérte a három felekezet beleegyezését abba, hogy a keresztes kori domborműveket a templom kapuja feletti részről eltávolíthassák. Rossz állapotban voltak, javításra szorultak. Azóta a jeruzsálemi Rockefeller Múzeumban vannak kiállítva. Kényes állapotuk miatt nem lehetséges az eredeti helyükre történő visszahelyezésük, ezért 1995-ben felmerült az az ötlet, hogy készüljenek másolatok, és ezeket a domborműveket tegyék az eredeti helyére. Ha most felnézünk a templomba való belépés előtt, csak a szerszámok nyomait látjuk, amelyekkel kivésték a paneleket. A megóvás jegyében a másolatok elhelyezése volna a megoldás, de a közös akarat hiánya miatt ez még nem valósult meg.

1.4.8. Konklúziók

A Status Quo egyetlen pozitív vonása, hogy ez az egyetlen mechanizmus, amellyel a különböző keresztény felekezetek fenntarthatják jogait, miközben egy fedél alatt élnek és imádkoznak. Lehet, hogy nem éppen ideális egy kultuszhely ilyen jellegű közös használata, de jelenleg nincs más megoldás. A Status Quo egyik negatív eleme, hogy felülír más megfontolásokat, mint pl. az építészeti integritás, aminek következményét láthatjuk a Katholikon falának újjáépítésénél.

Minden jóakarattal, nehéz nem látni a Status Quo negatív vonásait. A templomért felelős felekezeteknek azonban mégis meg kell találniuk a bátorságot és a közös akaratot, hogy a templom mindig annak központi célját szolgálhassa: Krisztus halálának és feltámadásának emlékezetét.

Fordította: Várnai Jakab OFM